

Το ποτάμι του νότου

Η Κοίλη Λακεδαίμων όπως την ονομάζει ο Όμηρος ήταν ο πυρήνας του Σπαρτιάτικου κράτους και κύριο ζωογόνο στοιχείο της ήταν και είναι ο ποταμός Ευρώτας.

ΚΕΙΜΕΝΟ: Σταμάτης Ζόγκαρης* και Βασιλική Βλάμη
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Σταμάτης Ζόγκαρης & Λεωνίδας Βαρδάκας*
*Ινστιτούτο Εσωτερικών Υδάτων Ελληνικό Κέντρο Θαλασσιών Ερευνών

Άγριες ασπμόλευκες στο μέσω ρου του Ευρώτα - σπάνιο παρόχθιο δέντρο στη νότια Ελλάδα.

Μικρολίμνες καλυμμένες με το πλευστόφυτο «φακή του νερού» στα Σκούρα.

Λίγα ποτάμια ξεχωρίζουν όπως ο Ευρώτας. Το νοτιότερο μεγάλο ποτάμι της Βαλκανικής ρέει στο άνω άκρο της Πελοποννήσου, μια βιογεωγραφικά πολύ απομονωμένη περιοχή. Η απομόνωση λόγω της ιδιαίτερης γεωλογικής ιστορίας και του έντονα θερμο-μεσογειακού κλίματος δημιουργεί ιδιαίτερα ποτάμια οικοσυστήματα. Εδώ το νερό του ποταμού σχηματίζει οάσεις ζωής, με ενδημικά είδη και σπάνιους φυσικούς σχηματισμούς – η αναζήτηση τους μας ταξιδεύει σε τοπία μοναδικά.

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ - ΠΡΟΣΒΑΣΗ

Υπάρχουν δύο σημεία που λειτουργούν ως καλές βάσεις εξορμήσεων, πρωταρχικώς η Σπάρτη και δευτερευόντως το Γύθειο. Πραγματικά κεντρική θέση στην κοιλάδα έχει η Σπάρτη από όπου μπορούμε να εξερευνησουμε διάφορα τμήματα όλου του ποταμού. Το Γύθειο βολεύει τους καλοκαιρινούς μήνες επειδή είναι πάνω στην θάλασσα και βέβαια ενδείκνυται περισσότερο για νότια τμήματα της κοιλάδας και

Θέα προς την Σπάρτη από το Μεναλάιον.

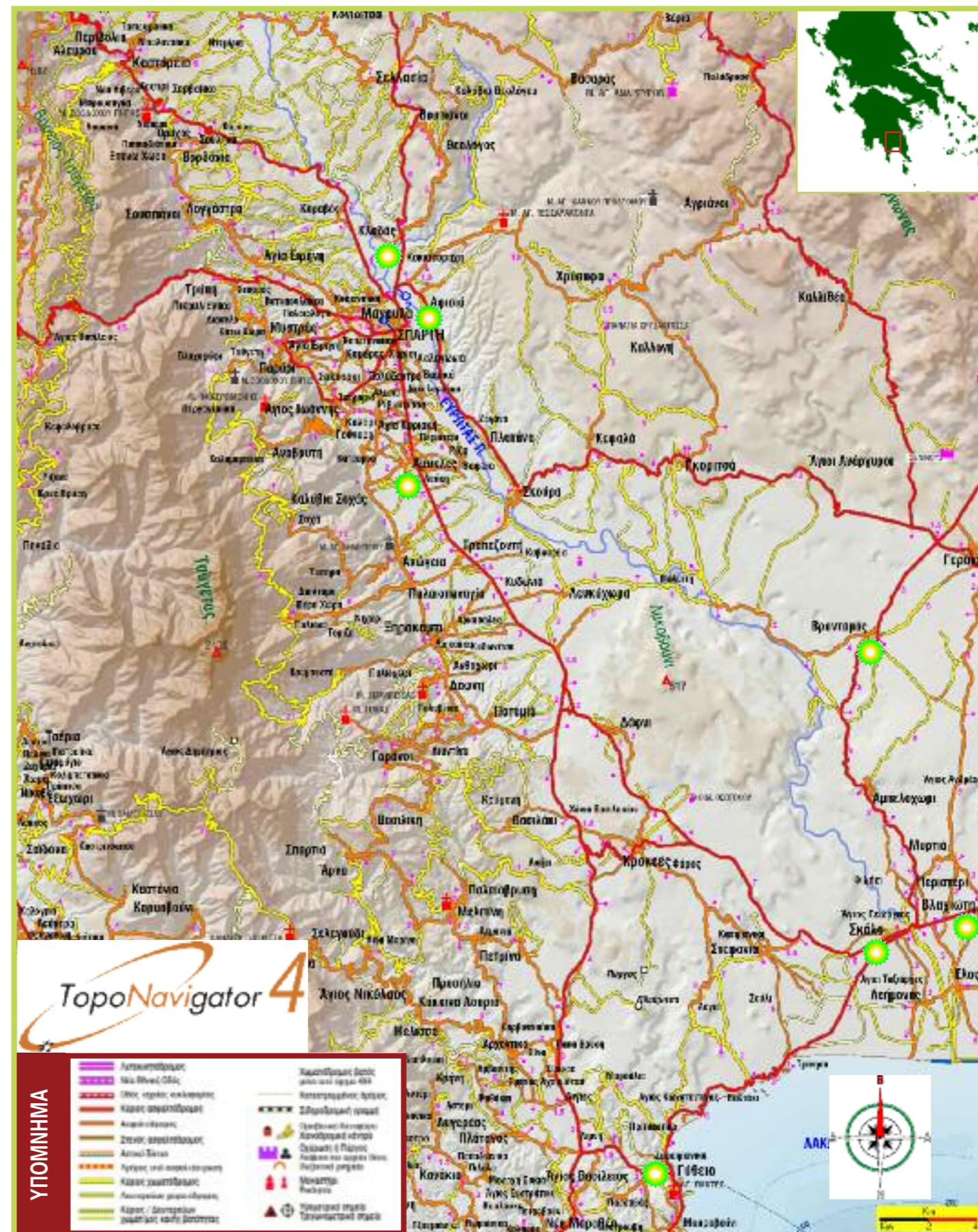

Υπέρ

- Πανέμορφες μικρές –και άγνωστες- διαδρομές κοντά στη Σπάρτη και δίπλα στα τουριστικά θέρετρα του Λακωνικού.
- Πολύ όμορφα αυθεντικά χωριά, ιδιαίτερα στις πρόποδες Ταυγέτου και Πάρωννα
- Δροσιστικές πηγές και παρόχθιες συστάδες ακόμη υπάρχουν σε αρκετά σημεία του ποταμού.

Κατά

- Σε κατάσταση καύσιωνα η κοιλάδα βράζει και το σκηνικό θυμίζει περισσότερο αφρικανική σαβάννα.
- Δυστυχώς πολλά από τα ομορφότερα σημεία στον ποταμό δεν προστατεύονται παρά την ιδιαίτερη σημασία τους για την βιοποικιλότητα.
- Η κατασπατάληση υδάτων κυρίως από την γεωργία αφαιρεί τεράστιες ποσότητες νερού από το ποτάμι.

TopoNavigator 4

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Λεωφόρος	Κατασκευασμένο δρόμο που έχει οριστεί 40%	Κατασκευασμένο δρόμο που έχει οριστεί 100%	Σταθμοί
Μεγάλη Οδός	Οδός, κρητική, εκκλησιαστική	Κατασκευασμένος δρόμος	Σταθμοί
Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο
Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο
Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο
Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο
Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο
Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο
Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο
Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο	Κατασκευασμένο δρόμο

ΧΟΡΗΓΟΣ ΟΔΟΠΟΡΙΚΩΝ

ultimate

ultimate

Μνημεία

Το Μενελάιον.

Η περιοχή έχει πολυτραγουδισμένη ιστορία αλλά δεν είναι ενιαία, επειδή η περιήγηση μας αναφέρεται σε μία ποτάμια κοιλάδα περίπου 100 χιλιομέτρων μήκους. Εδώ αναφερόμαστε σε ελάχιστα μνημεία που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον κατά των συγκεκριμένων διαδρομών. Προφάνως αξίζει πριν φύγετε από την περιοχή να γνωρίσετε ορισμένα μνημεία της Σπάρτης και του Μυστρά.

Η Σπάρτη ήταν στην αρχαιότητα μια πόλη χωρίς μνημειακή αρχιτεκτονική αντίστοιχη της Αθήνας. Ήδη στην εποχή του Πausανία ήταν τόσο λίγα τα απομεινάρια της μεγάλης - από όλες τις απόψεις - αυτής πόλης που ήταν πολύ δύσκολο για τον επισκέπτη να ανασυνθέσει την εικόνα της. Η Ακρόπολη της Σπάρτης βρίσκεται στο Παλιομοναστήρι (12 Αιώνα), Χαράδρα του Βρονταμά.

σε ένα ψηλό λόφο βόρεια της σύγχρονης πόλης, ουσιαστικά ήταν ανοχύρωτη και συγκέντρωνε σημαντικά κτήρια καθιστώντας την κυριολεκτικά το απόλυτο κέντρο της. Αξιοσημείωτο είναι ότι Πολιούχος θεά, όπως και στην Αθήνα, ήταν η θεά Αθηνά. Πρωτεύουσας σημασίας ήταν ο ναός αφιερωμένος στη θεά, γνωστός ως ναός της Χαλκιοίκου αφού οι τοίχοι του ήταν καλυμμένοι με φύλλα χαλκού. Ο ναός φιλοξενούσε το άγαλμα της θεάς και ήταν κέντρο πολλών και ποικίλων εκδηλώσεων της αρχαίας πόλης. Σήμερα ελάχιστα είναι τα σωζόμενα αρχιτεκτονικά υπολείμματα.

Πολύ κοντά, στα νοτιοδυτικά του λόφου βλέπουμε το κοίλο που στην αρχαιότητα φιλοξενούσε το αρχαίο θέατρο της Σπάρτης. Το εντυπωσιακό αυτό σε διαστάσεις θέατρο χτίστηκε τον 1ο αι. π.Χ. και λειτούργησε αδιάλειπτα για 500 χρόνια. Είχε χωρητικότητα 16000 θεατών και ήταν το τρίτο μεγαλύτερο της αρχαιότητας. Υπάρχουν πολλά άλλα μικρά αλλά σημαντικά ερείπια γύρω από την Σπάρτη (π.χ. Μενελάιον), λεπτομερής οδηγό για τα μνημεία θα βρείτε στο Δημαρχείο ή στην πολύ καλή και σύγχρονη βιβλιοθήκη της Σπάρτης.

Η Μεσαιονική ιστορία του τόπου εκφράζεται κυρίως μέσα από τα εντυπωσιακά μνημεία στο Μυστρά - μοναδικό υπαίθριο μουσείο. Κάτω από το κάστρο, μια ολόκληρη εγκαταλειμμένη μεσαιονική πόλη, με παλάτια και εκκλησίες, οχυρώσεις και πύλες, αρχοντικά και σπίτια, δρόμοι και κρήνες. Τα μνημεία καταγράφουν την ιστορική διαδρομή της έδρας του Δεσποτάτου του Μορέως. Ιδιαιτερότητα της Βυζαντινής κληρονομιάς του Μυστρά οι εκκλησίες με την αρχιτεκτονική και τις τοιχογραφίες τους. Ξεχωρίζουν ο Άγιος Δημήτριος, η Μητρόπολη, το Βυζαντινό Μουσείο του Μυστρά, η Ευαγγελίστρια, οι Άγιοι Θεόδωροι, η Παναγία Οδηγήτρια ή Αφεντικό η Περιβλεπτος, η Παντάνασσα και η Αγία Σοφία.

για το Δέλτα. Τα περισσότερα σημεία του οδοπορικού μας είναι προσβάσιμα χωρίς 4X4. Βέβαια στη παρόχθια περιοχή του ποταμού και στους παραποτάμους υπάρχουν πολλοί «δύσκολοι» χωματόδρομοι για τους λάτρεις της τετρακίνησης.

ΜΥΣΤΡΑΣ - ΤΡΥΠΗ - ΜΑΓΟΥΛΙΤΣΑ

Με αφετηρία την Σπάρτη υπάρχουν πολλές διαδρομές που στηρίζονται στον άξονα του Ευρώτα και των κύριων παραποτάμων του. Για τους περισσότερους επισκέπτες πρώτιστο μέλημα είναι η επίσκεψη στη Βυζαντινή καστροπολιτεία του Μυστρά - οδικώς είναι μόλις 6 χλμ. από την Σπάρτη. Ο τραγουδισμένος Μυστράς δεν χρειάζεται ιδιαίτερη εισήγηση εδώ όμως γύρω του υπάρχουν δύο εντυπωσιακά και δροσερά φαράγγια. Για να κάνουμε την περιήγηση, ξεκινάμε για Αϊ Γιάννη από την Σπάρτη, και μόλις μετά στο Παρόρι βλέπουμε την πρώτη βαθειά χαράδρα. Για τους περιπατητές προσφέρεται το Φαράγγι της Λαγκαδιώτισσας δίπλα στο Παρόρι, ένα μονοπάτι που επίσης πλησιάζει και τον αρχαιολογικό χώρο της καστροπολιτείας του Μυστρά (βλ. μονοπάτια). Περνάμε το ομώνυμο χωριό και ανεβαίνουμε στα Πικουλιάνικα (με εξαιρετική θέα της κοιλάδας) και στην συνέχεια για Τρύπη, λίγα χιλιόμετρα βόρεια από τον Μυστρά (πάνω στον δρόμο Σπάρτη-Καλαμάτα). Για τους λάτρεις του νερού ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η ρεματιά και χαράδρα ακριβώς κάτω από την Τρύπη. Εδώ είναι η ευρύτερη περιοχή του αρχαίου Καιάδα, και πολύ κοντά σε αυτό το φοβερό βάραθρο υπάρχει η μεγάλη καρστική πηγή της Τρύπης. Αξίζει επίσκεψη στις πολύ ζεστές μέρες του καλοκαιριού! Παίρνουμε των πιο κατηφορικό τσι-

Πηγές Σκορτσινού στην νότια Αρκαδία, το κεφάλι όπου πηγάζει ο κύριος ρους του Ευρώτα.

μεντόστρωτο δρόμο από το μικρό ομώνυμο χωριό και όταν συναντάμε το κρυστάλλινο ποτάμι με τον ψηλό πλατανεώνα περπατάμε ανάντι ως την μεγάλη πηγή.

Πελλάνα - Καστόρι - Βιβάρη - Σελασία - Σπάρτη

Ένα μεγάλο μέρος του βορειότερου τμήματος της

κοιλάδας του Ευρώτα είναι σχεδόν άγνωστο σε επισκέπτες της Σπάρτης. Λίγοι γνωρίζουν ότι ο Ευρώτας πηγάζει στην κεφαλή της στενής κοιλάδας, στην Αρκαδία (πηγές Σκορτσινού). Λίγοι αναγνωρίζουν ότι υπάρχουν και σημαντικοί παραπόταμοι του Ευρώτα στον βόρειο Ταΰγετο και στους πρόποδες του Πάρνωννα - ορισμένοι παραπόταμοι ρέουν με κρύο πηγαίο νερό ακόμη

και το καλοκαίρι. Μια εύκολη περιήγηση από την Σπάρτη ακολουθεί το δυτικό τμήμα της στενής κοιλάδας πάνω στους πρόποδες του δασωμένου βόρειου Ταΰγету (προς το Καστόρι). Κατευθυνόμαστε βόρεια προς Καραβά και Βορδόνια, προς το όμορφο ημι-ορεινό χωριό Καστόρι (480 μέτρων υψόμετρο), όπου συναντάμε κύριο παραπόταμο του Ευρώτα, το ρέμα Καστο-

Θέα της κοιλάδας του Ευρώτα και του Ταΰγету από την περιοχή Σελασία - Κονιδίτσα.

Το πάνω τμήμα της Χαράδρας Βρονταμά.

Μικροί πορτοκαλέωνες στο κέντρο της Χαράδρας του Βρονταμά.

ρίου. Το χωριό είναι όμορφο κεφαλοχώρι με δύο κατάφυτες ρεματιές. Παρότι παλιό, ιστορικό χωριό, το όνομα του το πήρε σχετικά πρόσφατα από το μυθολογικό ήρωα Κάστορα (μετονομάστηκε το 1921, ενώ πριν ήταν γνωστό ως Καστανιά). Το χωριό, όπως και πολλά άλλα μικρά χωριά κοντά σε πηγές στις πρόποδες του Βόρειου Ταυγέτου έχει πολλά κτήρια φτιαγμένα από λαγκαδιανούς μαστόρους, όπου κυριαρχεί το λιθόκτιστο διώροφο και σχεδόν όλα τα σπίτια έχουν κεραμίδια. Η κύρια ρεματιά του χωριού (στην βόρεια απόληξη του οικισμού) σχηματίζει μαγευτική δασωμένη χαράδρα – τόπος που είναι εξαιρετικά δροσερός, και ταιριάζει για περίπατο μιας ώρας – ακόμη και με καύσωνα μεσοκαλοκαιρα (βλ. μονοπάτια). Υπάρχει ένα απλό παραποτάμιο μονοπάτι που σε ταξιδεύει σε σπάνιες δασοσυστάδες με σκλήθρα (*Alnus glutinosa*) και καταλήγει σε ένα απίθανο φαράγγι...υγρό καταφύγιο για πεταλούδες της Ρόδου!

Μετά το Καστόρι είτε συνεχίζουμε στις πρόποδες του Ταυγέτου ως την Σκορτσινού είτε κατηφορίζουμε προς τον κύριο ρου του ποταμού στην περιοχή της Πελλάνας (7 χλμ.), διαδρομή που

βολεύει για μια κυκλική βόλτα πίσω στην Σπάρτη μέσω Κοινιδίτσας και Σελασσίας. Ένα από τα λίγα γνωστά σημεία έλξης είναι ο αρχαιολογικός χώρος δίπλα στο μικρό χωριό της Πελλάνας, γνωστός για τους λαξευτούς θαλαμωτούς τάφους των μυκηναϊκών χρόνων. Λίγα αλλά σημαντικά ερείπια υπάρχουν. Η θέση της αρχαίας Πελλάνας εντοπίζεται Β.Α. του σημερινού χωριού. Καταλάμβανε την περιοχή από την σημερινή πηγή «Άσπρη Βρύση» και εκτεινόταν μέχρι την σημερινή τοποθεσία του λόφου Παλιόκαστρο (προφανώς η Μυκηναϊκής εποχής ακρόπολη). Εδώ φαίνεται ότι είμαστε σε σημαντικό αρχαιολογικό μνημείο από τα διάσπαρτα τεμάχια εγχρώμων και πήλινων αγγείων. Υπάρχει και μεγάλος Μυκηναϊκός τάφος, ο δεύτερος σε μέγεθος τάφος μετά του Αγαμέμνονα στις Μυκήνες. Οι ειδικοί λένε ότι είναι σίγουρα βασιλικός και κατά πάσα πιθανότητα του Τυνδάρεω ή του Μενελάου!

Η ύπαρξη νερού σε αυτό το άλυτο σημείο της ζεστής κοιλάδας-λεκανοπέδιο σίγουρα ήταν σημαντική από τα αρχαία χρόνια- και ο Ευρώτας είναι δίπλα σε αυτή την σημαντική αρχαία πόλη.

Κατευθυνόμενοι προς την Σελασία συναντάμε την γέφυρα πάνω από το ποτάμι- το καλοκαίρι το επιφανειακό νερό είναι απόν! Γιατί? Οι πολλές γεωτρήσεις και η υπερβολική κατασπατάληση κατεβάσει τον υδροφόρο ορίζοντα και τον ποτάμι χάνεται. Το ποτάμι ρέει υπόγεια- λίγα χιλιόμετρα πιο κάτω βγαίνει όμως στην επιφάνεια-εκεί θέλουμε να πάμε...στις πηγές Βιβαρίου.

Αμέσως μετά την γέφυρα παίρνουμε χωματόδρομο ακολουθώντας των κατάληξη κοίτη για περίπου 3.5 χλμ σε νότια κατεύθυνση. Κάποια στιγμή βλέπουμε καταπράσινα χωράφια και ένα δάσος να λάμπει από τον πηγαίο νερό στις ρίζες του. Βρισκόμαστε σε σημείο «άκρος απόρρητο» - ίσως το ομορφότερο ποτάμιο περιβάλλον στον Ευρώτα! Υπάρχουν δύο τουλάχιστον σημαντικά κεφάλαια με δροσερό νερό και με λίγο εξερεύνηση θα βαρέιτε και τα ερείπια ρωμαϊκού υδραγωγείου - το όνομα Βιβαρίου πιθανώς κρατά από την ρωμαϊκή περίοδο. Κάτω από τον πράσινο θόλο των θεόρατων πλατάνων και φτελιών τα εξωπραγματικά γαλάζια νερά είναι σε απόλυτη αντίθεση με το άλυτο καλοκαιρινό τοπίο.

Η περιοχή αυτή «ανακαλύφθηκε» ως σημαντικό καταφύγιο σπάνιων ψαριών από ερευνητές πολύ πρόσφατα – επίσημα λίγοι γνωρίζουν την τεράστια βιολογική της αξία. Τα νερά είναι ζωντανά-καταφύγια για τρία σπάνια ενδημικά ψάρια της νότιας Πελοποννήσου: την καισαδική μενίδα, την χρυσή μενίδα και τον πολύ μικρό Λακωνικό πελασό! (βλ. αφιέρωμα «Φύση»). Επιστήμονες φθάνουν εδώ για να μελετήσουν τα ψάρια. Όλοι μαγεύονται εδώ και αναρωτιούνται «γιατί αυτή η άσπη δεν είναι προστατευόμενη περιοχή;» Επιστρέφουμε στον κύριο δρόμο και γυρνάμε στη Σπάρτη (ή αποχωρούμε για βόρεια) μέσω της Σελασίας.

ΓΕΦΥΡΑ ΣΠΑΡΤΗΣ - ΜΕΝΕΛΑΙΟΝ - ΣΚΟΥΡΑ - ΧΑΡΑΔΡΑ ΒΡΟΝΤΑΜΑ

Συνήθως δεν είναι εύκολο να ευχαριστηθεί κανείς την φύση του ποταμού το καλοκαίρι διότι πολλά τμήματα του είναι κατάξερα (όπως προαναφέρθηκε, κυρίως λόγω της υπερβολικής επιφανειακής και υπόγειας απόληξης νερών για γεωργική χρήση). Υπάρχουν όμως σημεία με πηγές μέσα στην ίδια την κοίτη του ποταμού όπου νερό αναβλύζει και ρέει όλο το έτος. Εκεί συχνά υπάρχουν και υπέροχες παραποτάμιες δασοσυστάδες. Αν έχει κανείς μόνο μερικές ώρες στην διάθεση του μια ηρωική βόλτα από της Σπάρτη προς το Παλιομονάστηρο του Βρονταμά δίνει μια αντιπροσωπευτική ματιά σε παρόμοια και ποτάμια τοπία του κεντρικού τμήματος της κοιλάδας του Ευρώτα.

Προαιρετικά, πρώτα μπορούμε να σταματήσουμε λίγο στον χώρο παρκινγκ πάνω από την γέφυρα της Σπάρτης. Οδεύουμε μόλις ανάντη της γέφυρας στην ανατολική όχθη του ποταμού για να βρούμε ένα σημείο πηγής μέσα στην κοίτη. Εδώ ένα χιλιόμετρο πάνω από την γέφυρα υπάρχουν όμορφες συστάδες με ιτιές και πηγαία κρυστάλλινα νερά. Από την αρχαιότητα τέτοια σημεία στο ποτάμι ήταν τόποι κολύμβησης και άθλησης. Σήμερα, με ένδειξη τα σκόρπια σκουπίδια και μπάζα, προφανώς δεν αξιοποιούνται αυτά τα καθαρά νερά! Όμως αξίζει την επίσκεψη για την φυσική ομορφιά και την ζωντανία των νερών. Τα νερά βρίθουν με τα μικρά ενδημικά ψάρια. Τα ερπετά –νερόφιδα- είναι εντελώς ακίνδυνα. Μέχρι τα μέσα Ιουνίου τραγουδούν και

απδόνια, ψευταπδόνια, στριτσιίδες και πολλά άλλα μικροπούλια. Όλο το καλοκαίρι τριγυρνούν πολύχρωμες λιβελούδες, πεταλούδες, και όλα τα νεροζούζουνα-δείκτες καθαρών νερών. Κάπου μέσα στα βάτα κρύβεται και η βίδρα. Σίγουρα ένα τέτοιο σημείο θα ήταν τόπος ιερός για τους αρχαίους Σπαρτιάτες.

Συνεχίζουμε μετά την γέφυρα της Σπάρτης δεξιά (νότια) προς το μικρό γεωργικό χωριό της Σκούρας. Για την θέα, ανεβαίνουμε ανηφορικό χωματόδρομο στο λόφο όπου μας οδηγούν πινακίδες προς Μενελάιον (περίπου 4 χλμ από Σπάρτη). Αυτό το ιδιαίτερο σημείο πάνω από την αριστερή (ανατολική) όχθη του Ευρώτα είναι ιερό προς τιμήν των θεοποιημένων ηρώων της Σπάρτης, του Μενέλαου και της Ωραίας Ελένης. Το ερειπωμένο ιερό ήταν μια επιβλητική εξέδρα – μοιάζει σήμερα με μικρή γκρεμισμένη πυραμίδα. Από τα αρχαιολογικά ευρήματα προκύπτει ότι η λατρεία στο μνημείο αυτό ξεκίνησε ήδη από τον 8ο αι. π.Χ. και η Ελένη λέγεται ότι συνδέεται με παλιά θεότητα της βλάστησης και των μικρών παιδιών.

Συνεχίζουμε οδικός νότια προς τα Σκούρα, ένα παραδοσιακό χωριό του «κάμπου» του Ευρώτα. Προσεγγίζουμε το ποτάμι δίπλα στο χωριό στο δρόμο για την επαρχιακή οδό Σπάρτη-Γυθείου. Το σημείο διάβασης του ποταμού είναι πολύ πλατύ με εντυπωσιακές δασοσυστάδες (πλατάνια, λεύκες, ιτιές). Από εδώ υπάρχουν χωματόδρομοι που οδηγούν βόρεια και νότια πλάι στο ποτάμι και συχνά μέσα στο παραποτάμιο δάσος. Ένας από τους βόρειους χωματόδρομους συναντά ένα πηγαίο παραποτάμιο (το Κακόρεμα) στην δυτική όχθη. Το καλοκαίρι η περιοχή αυτή θυμίζει ζούγκλα. Ψηλές κληματσίδες και άλλα αναρριχώμενα φυτά στολίζουν όλα τα δέντρα, πολύχρωμες μικροδάφνες και λυγαριές καθρεφτίζονται μέσα στα νερά. Εδώ προσφέρονται πολλές ευκαιρίες για εξερεύνηση και φωτογράφιση της φύσης.

Από εδώ βγαίνουμε στον κεντρικό δρόμο Σπάρτης-Γυθείου και πορευόμαστε νότια προς Λευκόχωμα, μικρό άσπημο χωριό πάνω σε δρόμο που οδεύει κοντά στο ποτάμι. Μέσα σε αυτό το χωριό παίρνουμε το χωματόδρομο με κατεύθυνση προς Βρονταμά (ακολουθούμε πινακίδες). Σε κάποιο σημείο υπάρχει ένας μικρός συνοικι-

Εξερευνώντας παραποτάμιες ζούγκλες νότια από το Βιβαρί.

Δροσερά πηγαία νερά στο Βιβαρί, νότια από Πελλάνα.

Δροσερή όαση ζωής στο μεγάλο παρόχθιο δάσος Σκούρα - Λευκόκωμα.

Καλοκαιρινή συγκέντρωση λιμοβατράχων (*Rana balcanica*).

Κοινότατη πεταλούδα στο Καστόρι (*Papilion machaon*).

Η ευρύτερη περιοχή της λεκάνης απορροής του Ευρώτα θεωρείται από τα πιο υδρογραφικά απομονωμένα τμήματα της Ελληνικής Χερσονήσου με αποτέλεσμα να παρουσιάζει ένα μεγάλο αριθμό ενδημικών ειδών κλωρίδας και πανίδας. Η κοιλάδα του Ευρώτα έχει ιδιαίτερη σημασία όχι μόνο για τα μεμονωμένα είδη, αλλά και για διακριτές κοινότητες ειδών (βιοκοινότητες) που δημιουργούν συναθροίσεις που δεν υπάρχουν πουθενά αλλού. Επιπλέον, κάποια από τα φυσικά περιβάλλοντα υδάτινων και παρόχθιων σχηματισμών που απαντούν στον Ευρώτα είναι πράγματι σπάνια στη θερμomesσογειακή βιοκλιματική ζώνη της νότιας Ελλάδας. Αυτά τα σχετικά σπάνια περιβάλλοντα περιλαμβάνουν μεγάλες καρστικές πηγές, παρόχθια δάση, παρόχθια έλη, μεγάλα πηγαία τμήματα ποταμών διαρκούς ροής, δυσπρόσιτα φαράγγια και χαράδρες, δελταϊκά έλη και γλυκόβαλτους καθώς και εκβολικά στόμια ποταμών. Αυτό το «δίκτυο» φυσικών βιοτόπων υπάρχει σε όλο του ρου της κοιλάδας δημιουργώντας ένα σύμπλεγμα πολύτιμων βιοτόπων που πράγματι στηρίζουν την ξεχωριστή

Σε δροσερά σημεία τα φυτά ανθίζουν και το καλοκαίρι.

βιοποικιλότητα της περιοχής. Συχνά ακούμε για τα πουλιά και τις θαλάσσιες κελώνες του Λακωνικού, όμως ο Ευρώτας έχει πολλά περισσότερα αξιοθαύμαστα. Δύο από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ποταμού - που λαμβάνουν μάλλον λιγότερη διαφήμιση - είναι τα ψάρια και τα παρόχθια δάση του.

Ιχθυοπανίδα

Ίσως από τα σημαντικότερα στοιχεία του ποταμού είναι τα ψάρια του - οι ντόπιοι τα εκτιμούν διότι παλιά το ποτάμι έτρεφε το λαό! Συνολικά, η ιχθυοπανίδα των γλυκών νερών του ποταμού Ευρώτα αποτελείται από 5 αυτόχθονα είδη και δύο εισαχθέντα. Σε αυτά προστίθενται και τουλάχιστον άλλα 5 τυπικά εκβολικά είδη θαλασσινής προέλευσης που κινούνται κυρίως στις εκβολές και στον κάτω ρου του ποταμού (κεφαλόπουλα, λαβράκια, αθερίνα, γοβισί κ.α.). Από τα είδη που διαβιούν στα γλυκά νερά του Ευρώτα, δυο είναι τοπικά ενδημικά, η Καιαδική κενίδα *Squalius keadicus* υπάρχει μόνο εδώ και ο Λακωνικός πελασγός *Pelagus lasocticus* απαντά μόνο εδώ και στον άνω ρου

Κόκκινη λιβελούλα του βάλτου.

Υποβρύχιοι «κρεμαστοί κήποι» στο μεγάλο κεφαλάρι μέσα στον ποταμό Ευρώτα, μόλις πάνω από την Γέφυρα Σπάρτης.

του Αλφειού. Το τρίτο από τα σπάνια και προστατευόμενα ψάρια είναι ενδημικό της Ν. Πελοποννήσου, η χρυσή μενίδα *Tropidophoxinellus spartiaticus*. Τα τρία ενδημικά είδη είναι πράγματι απειλούμενα και αυστηρώς προστατευόμενα. Αυτά τα σπάνια είδη συμπληρώνονται από ένα κοσμοπολίτικο είδος, το χέλι *Anguilla anguilla*, και ένα περιμεσογειακό, την ποταμοσαλιέρα *Salaria fluviatilis*. Τέλος, δύο είναι ψάρια (αμερικανικής προέλευσης) έχουν εισαχθεί από το άνθρωπο στην περιοχή: το κουνουπόψαρο *Gambusia holbrooki* και η ιριδίζουσα πέστροφα *Oncorhynchus mykiss*.

Παραποτάμια δάση

Σύμφωνα με ιστορικές αναφορές, ο Ευρώτας χαρακτηρίζονταν από πλούσια παροποτάμια δάση. Σήμερα απομένουν μόνο μικρές συστάδες υπολειμματικού δάσους στον άνω ρου του ποταμού, όπου κυριαρχεί ο πλάτανος (*Platanus orientalis*) καθώς και στο μέσο ρου όπου αναπτύσσονται υπολείμματα μεικτών συστάδων με πλάτανο (*Platanus orientalis*), ιτιά (*Salix spp.*) και ασπηλόευκα (*Salix alba*).

Λακωνικός πελασγός - Υπάρχει μόνο στην Λακωνία και νότια Αρκαδία.

Στο εκβολικό σύστημα υπάρχουν εκτεταμένοι χαμηλοί θαμνώνες με αλμυρίκια (*Tamarix spp.*) καθώς και σε πολλούς παραποτάμους περιοδικής ροής κυριαρχούν συστάδες μικροδάφνης (*Nerium oleander*) και λυγαριάς (*Vitex agnus-castus*). Ο Ευρώτας έχει τα πιο εκτεταμένα και καλύτερα διατηρημένα πεδινά παρόχθια δάση από κάθε άλλο ποταμό στην Πελοπόννησο. Ιδιαίτερα σημαντικά είναι κάποιες δασικές διαπλάσεις με σκλήθρο (*Alnus glutinosa*) που αποτελούν οικότοπο προτεραιότητας βάσεις της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ. Σε πέντε σημεία στον Ευρώτα προσδιορίστηκαν εξαιρετικά δείγματα παρόχθιων δασών που κρίνονται ιδιαίτερα σημαντικά για την διατήρηση της βιοποικιλότητας (Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων/ ΕΛΚΕΘΕ 2007). Τα σημεία αυτά περιλαμβάνουν το Καστόρι, το Βιβάρι, το Δάσος Σκούρας-Λευκόκωμα και την Χαράδρα του Βρονταμά. Δυστυχώς, τα τοπία αυτά δεν υπάγονται σε καμία ζώνη ειδικής προστασίας και είναι εξαιρετικά απειλούμενα και ευάλωτα σε ανθρωπογενείς πιέσεις.

Καιαδική μενίδα - Υπάρχει μόνο στον Ευρώτα!

Ο Χουκουριστής (*Strix aluco*) είναι κοινό νυκτόβιο αρπακτικό στα παρόχθια δάση του Ευρώτα.

Χρυσή μενίδα - Υπάρχει μόνο στην Νότια Πελοπόννησο.

Θέα του πάνω τμήματος της Χαράδρας Βρονταμά από το Παλιομονάστηρο.

Τμήμα του Ευρώτα που έχει μόλις στεγνώσει μετά από καύσωνα τον Αύγουστο (περιοχή Μολαΐτη).

Μονοπάτια

Ένας πεδινός ποταμός δεν έχει συνήθως θεματικές διαδρομές με τα πόδια. Όμως στον Ευρώτα υπάρχουν τρία ασυνήθιστα εντυπωσιακές πεζοπορίας που θα σας μείνουν αξέχαστες.

Παρόρι – Χαράδρα Λαγκαδιότισσας (1 ώρα). Πολύ μικρό απλό μονοπάτι μέσα σε φαράγγι δίπλα στον Μυστρά είναι μικρό αλλά θεματικό διότι τμήμα του έχει λαξευτεί μέσα στον βράχο (σύνολο διαδρομής με επιστροφή: περίπου 3 χλμ.). Καλό για οικογένειες. Δίνεται να συνεχίσει κανείς από το φαράγγι της Λαγκαδιότισσας και να πορευθεί σε δρόμο που καταλήγει στην καστροπολιτεία του Μυστρά (συνολική διαδρομή 6 χλμ.) και κατηφορίζει στο ομώνυμο χωριό.

Ρεματιά και Φαράγγι Καστορίου (1 1/2 ώρες). Μόλις μετά το χωριό υπάρχει μια μεγάλη γέφυρα πάνω από βαθιά ρεματιά. Το ρέμα το λένε Καστόρι επίσης και είναι από τους μεγαλύτερους παραποτάμους του Ευρώτα. Η διαδρομή ως το φαράγγι είναι μόλις 45 λεπτά ανηφορικός περίπατος και πραγματικά αξίζει τον κόπο. Το καλοκαίρι ένα τμήμα του ποταμού εκτρέπεται και δημιουργείται πισίνα (η πράσινη λίμνη) όπου έρχονται όλα τα πιτσιρικά του χωριού για μπάνιο!

«Χαράδρα Βρονταμά» (6 ώρες)

Στην νότια Λακωνία υπάρχει μια διαδρομή που αν ήμασταν σε οποιαδήποτε άλλη Ευρωπαϊκή χώρα θα έχει αξιοποιηθεί ως ξακουστό «river trek» - πεζοπορία στην κοιτή ποταμού. Το καλοκαίρι το ποτάμι είναι σχεδόν κατάξερο με εξαίρεση κάτι πράσινες γούρνες με νερό στα πρώτα πέντε χιλιόμετρα. Είναι πιθανότατα η πιο ενδιαφέρουσα «πεδινή» διάσχιση χαράδρας στην Ελλάδα και προφανώς είναι ακόμη «άγρια» περιοχή με τεράστιο οικολογικό ενδιαφέρον.

Αρχίζουμε από την γέφυρα του Βρονταμά-Παλιομονάστηρο. Περπατάμε το πιο άγριο τμήμα της χαράδρας (6 χλμ.) όπου δεν υπάρχει κανένας δρόμος και η μοναδική μας παρέα είναι τα γίδια κάποιου βοσκού. Από μακριά σε κάποιο σημείο το μόνο ίχνος πολιτισμού είναι το ίδιο το Παλιομονάστηρο.

Στο σημείο που βλέπουμε τον πρώτο χωματόδρομο, βλέπουμε ότι συμβάλει και ένα άλλο ξερόρεμα από τις Κροκέες και εδώ καλλιεργούνται και πορτοκάλια δίπλα στο ποτάμι. Από εδώ έχουμε άλλα 6 χλμ. ως το τέλος του φαράγγιού. Παρότι υπάρχει χωματόδρομος δίπλα στην κοίτη πολύ σπάνια βλέπεις αυτοκίνητο και στο νότιο τμήμα υπάρχουν μεγάλα βράχια όπου φωλιάζουν αρπακτικά πουλιά. Όταν φθάσουμε στο τέλος και αισθανόμαστε τον δελταϊκό κάμπο βρισκόμαστε μόλις 1.5 χλμ από τον πλησιέστερο συνοικισμό (το Φιλήση δίπλα στο Περιστέρη στην Ανατολική όχθη του ποταμού). Αλλιώς συνεχίζουμε για τρία χιλιόμετρα ακόμη ως την Γέφυρα δίπλα στον οικισμό της Σκάλας. Τονίζουμε ότι αυτή η διαδρομή δεν είναι γνωστή σε περιπατητές με εξαίρεση κάποιους μανιακούς στην Σκάλα και τους λίγους ειδικούς που ασχολούνται με την μελέτη Τσακαλιών (!). Γενικά η περιοχή παραμένει ανεξερεύνητη.

Πλατανοδάσος κοντά στο Λευκόκωμα- σε αυτό το σημείο το δάσος έχει 300 μέτρα πλάτος –σπάνιο σχηματισμός σε πεδινό ποτάμι στην νότια Ελλάδα.

από «Μολαΐτη» από εδώ φαίνεται η μεγάλη περιοχή του παρόχθιου δάσους που απλώνεται από εδώ βόρεια ως τα Σκούρα. Υπάρχουν χωματόδρομοι που με όχημα 4Χ4 σας φέρνουν κοντά στο ποτάμι. Εκεί κυριαρχεί η απόλυτη ησυχία. Σημείο αναφοράς πριν τον Βρονταμά είναι η γέ-

φυρα μετά το Μολαΐτη (με θέα του ποταμού από ψηλά). Από εδώ ο ποταμός διασχίζει μικρή χαράδρα (Μεσοβούνη). Συνεχίζουμε οδικώς εκτός παρόχθιας ζώνης, νότια προς Βρονταμά – όμως αντί για το ομώνυμο χωριό κατευθυνόμαστε και πάλι παραποτάμια στην αριστερή πλευρά του

ποταμού ως την «γέφυρα Βρονταμα-Παλιομονάστηρο» μπροστά στη άνυδρη χαράδρα του Βρονταμά. Τοπίο που θυμίζει «άγρια δύση» και πράγματι σχεδόν ερημικό. Το καλοκαίρι είναι σκοτισμένο και άνυδρο, και συνήθως ο ποταμός δεν ρέει εδώ τους καλοκαιρινούς μήνες. Από εδώ έχει αφητηρία μια ολοήμερη πεζοπορία μέσα στην χαράδρα – ακολουθώντας την κοίτη του ποταμού (βλ. Μονοπάτια). Η πεζοπορία είναι από τις λίγες του είδους της σε πεδινό ποτάμι και το καλό είναι ότι για 6 χιλιόμετρα η χαράδρα δεν έχει ίχνος δρόμου – ας μείνει έτσι!. Η περιοχή αξίζει περισσότερη έρευνα αλλά ξερούμε ήδη ότι είναι σημαντική περιοχή για την πανίδα: υπάρχει πληθυσμός τσακαλιών, σπάνια αρπακτικά πουλιά, σπάνια ερπετά. Στα λίγα νερά που παραμένουν στο άγριο πάνω τμήμα της χαράδρας υπάρχουν βίδρες, νεροχελώνες και πολλά ερπετά. Τοπίο εκπληκτικό με εντυπωσιακές ασβεστολιθικές εξάρσεις και σπηλαιώσεις.

Σημεία Θέας

- Μεναλιόν: Σημαντικός αρχαιολογικός χώρος περίπου 7 χλμ. Νότια της Σπαρτης όμως στην Ανατολική όχθη του ποταμού.
- Παλιομονάστηρο (κοντά στο Βρονταμά). Ιδιαίτερο τοπίο άγριας φύσης μεταξύ Βρονταμά και Σκάλας (βλ. μονοπάτια).
- Σελλασία. Κεφαλοχώρι στον δρόμο Σπάρτη-Τρίπολη με θέα μεγάλου μέρους της κοιλάδας του Ευρώτα.
- Καστόρι - Ωραίο κεφαλοχώρι στις πρόποδες του Βόρειο Ταυγέτου βόρεια της Σπάρτης.

Εξαιρετικές θέσεις θέας του βόρειου τμήματος της Κοιλιάδας.

- Πικουλιάνικα - 2 χλμ. Βόρεια από τον Μυστρά. Εξαιρετικές θέσεις θέας του κάμπου της Σπάρτης και του Μυστρά.
- Ξενοδοχείο Λακωνίας Δρόμος Γύθειο-Σκάλας. Ανατολικά από το παλιό ξενοδοχείο προσφέρεται πανοραμική θέα του Λακωνικού με το δαίσημο πλέον Ναυάγιο «Δημήτριος»

Ο Ευρώτας μόλις πριν το Δέλτα του, στην γέφυρα της Σκάλας.

ΦΑΓΗΤΟ

Τον τελευταίο καιρό η κουζίνα στην περιοχή έχει αισθητά αναβαθμισθεί και υπάρχουν πολύ ωραίες προτάσεις στις πόλεις και σε ορισμένα χωριά. Το πιο εντυπωσιακό μαγαζάκι στην Σπάρτη για ιδιαίτερο φαγητό είναι το οινομαγειρείον του Τσαγκάρι, το Εν Χατίπι (Παν. Χρυσικού 27). Εδώ θα δοκιμάσετε ωραία παραδοσιακά φαγητά όπως χοιρινό με σέλινο, διάφορα μανιτάρια, φρέσκες τηγανιτές πατάτες, γιαούρτι με γλυκό κυδώνι. Το περιβάλλον και η εξυπηρέτηση είναι ιδιαίτερη και συχνά-πυκνά έρχονται τα βράδια φίλοι με κιθάρες... Στο Παρόρι, στις ταβέρνουλες δίπλα στις πηγές θα βρείτε το τοπικό σπασιαλιτέ «Μπουζοπούλα» - γουρουνούπολο ψητό με τραγανή πέτσα, κόκορα μπαρντονιιώτικο, και γίδα βραστή. Ιδιαίτερο σημείο με εξαιρετική θέα της κοιλάδας και ξεχωριστή ατμόσφαιρα είναι το Mistras Bistrot (το εστιατόριο του Ξενία Μυστρά). «Ανεβασμένο» περιβάλλον με την πινελιά Γαλλικού Bistrot. Στο Γύθειο αξίζει να κατεβείτε για να γευτείτε τα φαγητά στο μαγειρείο του Σπύρου και της Σταυρούλας Πετράκου (δίπλα του δημοτικού στάδιο)- εξαιρετική σπιτική κουζίνα (κρεατικά και ψαρικά) πάνω στην χαλικόστρωτη παραλία.

ΤΟΠΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Είναι εντυπωσιακό και ενθαρρυντικό ότι τα τελευταία χρόνια γίνεται φιλότιμη προσπάθεια ανάπτυξης της βιολογικής γεωργίας στην ευρύτερη περιοχή από τη Σπάρτη και νότια μέχρι τη Σκάλα και το Γύθειο, εκεί δηλαδή που εκτείνεται η κοιλάδα του Ευρώτα. Λέγεται ότι ο νομός Λακωνίας κατέχει πλέον μία από τις πρώτες θέσεις στην βιολογική γεωργία πανελλαδικά. Σε επιλεγμένα μαγαζιά θα βρείτε πιστοποιημένο ελαιόλαδο, βαλσαμέλαιο, βρώσιμες ελιές, ρίγανη, ξύδι, μέλι και πολλά άλλα αγνά φυσικά προϊόντα. Γίνεται και προσπάθεια στη βιολογική αμπελοαγωγή που έχει ως αποτέλεσμα την παραγωγή Λακωνικών τοπικών οίνων βιολογικής προέλευσης. Αυτή η τάση προς την βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία πρέπει να ενισχυθεί διότι υποστηρίζει και τις προσπάθειες προστασίας των πολύτιμων νερών του Ευρώτα. Τέλος, μια σπάνια οικοτουριστική πρόταση στην Σπάρτη είναι το Μουσείο της Ελιάς και του Ελληνικού Λαδιού, δημιουργία του Πολιτιστικού Τεχνολογικού Ιδρύματος της ΕΤΒΑ (Δεκέμβριο 2002). Πληροφορίες τηλ. 27310 89315. Τέλος, φημισμένοι είναι οι πορτοκαλεώνες της περιοχής από τους οποίους παράγεται πολύ εύγευστος φυσικός χυμός πορτοκαλιού.

ΧΡ. ΤΗΛΕΦΩΝΑ

ΣΠΑΡΤΗ (Κωδ.: 27310)
 Δήμος:26517
 Γραφείο Τουρισμού Δήμου: 24852
 Τουριστική Αστυνομία: 20492
 Αστυνομία: 26229, 29100 – 9
 ΚΤΕΛ: 26441, 33968, 26485
 Ένωση Ξενοδόχων Νομού Λακωνίας: 22161
 Αρχαιολογικό Μουσείο: 28575
 Νομαρχία: 26243, 25898
 Μουσείο Ελιάς: 89315
 Ταξί: 24100

ΔΙΑΜΟΝΗ

ΣΠΑΡΤΗ (Κωδ.: 27310)
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ
 • ΛΗΔΑ (4 Αστέρια, 75 κλίνες): 23601-2
 • ΜΑΝΙΑΤΗΣ (3 Αστέρια, 150 κλίνες): 22665
 • ΜΕΝΕΛΑΪΟΝ (3 Αστέρια, 80 κλίνες): 22161
 • ΑΠΟΛΛΟ (2 Αστέρια, 88 κλίνες): 22491
 • ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙ (2 Αστέρια, 60 κλίνες): 28484, 28666
 • ΛΑΚΩΝΙΑ (2 Αστέρια, 62 κλίνες): 28951-2
 • SPARTA IN (2 Αστέρια, 281 κλίνες): 21021-3
 • CECIL (1 Αστέρια, 27 κλίνες): 24980
ΣΚΑΛΑ (Κωδ.: 27350)
 • ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ ΑΛΣΟΣ (Γ' κατ., 20 κλίνες): 22230

camperclub
 ΠΑΡΑΛΙΑΣ - ΕΝΔΙΚΙΑΣΕΙΣ
 www.camperclub.gr
 Camper Club | Γ. Παναγιώτης & ΣΙΑ Ε.Ε. |
 15 ο κλμ. Λεωφ. Μαρκετώνος,
 ΠΑΛΛΗΝΗ Τ. 210 65 64 595 - 67 Γ. 210 65 64 025

Δετροσυστάδες με ποικιλία δέντρων όπως κοκκορεβιθιές, φτελιές και χαρουπιές στολίζουν το παρόχθιο περιβάλλον. Για να δείτε την χαράδρα από ψηλά εύκολα μπορείτε να πάτε στο Παλιομοναστήρι περίπου 3 κλμ. από την γέφυρα πάνω από την δυτική όχθη του Ευρώτα (ακολουθήστε πινακίδες). Είναι πράγματι από τα παλιότερα, κτισμένο τον 12 αιώνα και στέκει σαν αετοφωλιά μέσα σε ασβεστολιθικούς γκρεμούς πάνω από την χαράδρα. Μικρό μονοπάτι οδηγεί στο μοναστήρι που διακρίνεται και ως σημείο αυτοθυσίας κατά την επανάσταση του '21. Εδώ σκοτώθηκαν 500 άντρες από τον Βρονταμά που αρνήθηκαν να παραδοθούν στους τουρκο-αιγύπτιους του Ιμπραήμ (15/9/1825). Επιστρέφουμε από την γέφυρα Βρονταμά στην Σπάρτη ή στο κοσμοπολίτικο Γύθειο μέσω Σκάλας.

ΔΕΛΤΑ ΕΥΡΩΤΑ

Είναι το μόνο σημείο του ποταμού που «προστατεύεται» μέσα στο διεθνές δίκτυο Natura 2000 όμως παραδόξως η περιοχή είναι δυστυχώς από τις πιο υποβαθμισμένες! Μέχρι την δεκαετία του '60 το δέλτα απλωνόταν σε μια έκταση μεγαλύτερη από 20 χιλιάδων στρεμμάτων. Σήμερα τα κατακερματισμένα κομμάτια υγροτόπων που απομένουν δεν ξεπερνούν όλα μαζί 10 χιλιάδες στρέμματα. Η συρρίκνωση και καταστροφή των υγροτόπων του δέλτα έγινε βέβαια κυρίως για την καλλιέργεια του πορτοκαλιού, τον έλεγχο των πλημμυρών (ευθυγράμμιση του Ευρώτα) και την καταπολέμηση της ελονοσίας. Μαζί με την ελονοσία εξαφανίστηκαν πολλά πολύτιμα στοιχεία του υγρότοπου – και η μάχη του ανθρώπου εναντίον του υγρότοπου συνεχίζεται με παράνομες καταπατήσεις, δρόμους, μπασζώματα και νέες φυτείες ελιάς πάνω στις...αμμοθίνες! Ωστόσο παρά την υποβάθμιση και τα σκουπίδια που θα βρείτε παντού, η περιοχή είναι σημαντική και αξίζει μια σύντομη επίσκεψη, ειδικά αν έχετε μαζί σας έναν ορνιθολόγο ή εθελοντή «κελωνά» που μπορεί να σας δείξει πολλά κρυφά μυστικά αυτού του φυσικού καταφύγιου. Η ευρύτερη περιοχή έχει και αξιόλογα παράκτια τοπία και καλές παραλίες για μπάνιο. Σύντομη επίσκεψη μπορεί να γίνει από το Γύθειο (ή οδεύοντας από Γύθειο προς Μονεμβασιά). Οδικώς πορευόμαστε προς την Σκάλα (ακολουθώντας πινακίδες μόλις έξω από το Γύθειο) και στο δρόμο συναντάμε ένα από τα πρώτα υγροτοπικά καταφύγια την Σελινίτσα και το Βαλτάκι (έλη, αλίπεδα). Εντύπωση προκαλεί το ναυάγιο στο Βαλτάκι, το μεγάλο σκουριασμένο πλοίο «Δημήτριος» που έχει προσαράξει όρθιο πάνω στην ακτογραμμή. Οι παραλίες αυτές είναι οι πρώτες πραγματικά αξιόλογες παραλίες που θα συναντήσετε οδεύοντας προς το Δέλτα. Ο δρόμος συνεχίζει ανατολικά σε ένα τοπίο που θυμίζει αιγαιοπελαγίτικα νησιά, τα Τρίνισα. Πανέμορφες μικρές βραχονησίδες και το Γύθειο να λαμπυρίζει στο βάθος. Μετά τα Τρίνισα ο δρόμος εγκαταλείπει την ακτογραμμή και διασχίζει την δελταϊκή πεδιάδα του Ευρώτα προς την Σκάλα. Περίπου δύο χιλιόμετρα πριν τη Σκάλα υπάρχει ένα κανάλι με απίστευτα καθαρό πηγαίο νερό, είναι ο λεγόμενος Βασιλοπόταμος που πηγάζει από καρστικές εκφορτίσεις -νερών του Ευρώτα- μέσα στη Σκάλα. Σταματήστε στην γεφυρούλα για να παρατηρήσετε τα νερά – διακρίνονται χρυσές μενίδες, κεφαλόπουλα, χέλια,

Οδεύοντας προς το Δέλτα το τοπίο ακολουθεί όμορφη φυσική ακτή. Θέα προς το Γύθειο από τα Τρίνισα.

λαβράκια, βατράχια, νερόφιδα – όλο ζωή το νερό! Αν έχετε λίγο χρόνο φθάνετε πολύ εύκολα (περίπου 5 κλμ.) στην παραλία και εκβολή του καναλιού, στην καρδιά του Δέλτα. Από εδώ περπατήστε ανατολικά προς την εκβολή (200 μ.). Εδώ η παραλία φαντάζει απέραντη αλλά στην ουσία βρισκόμαστε μόλις 1.7 κλμ από την εκβολή του Ευρώτα. Για να φθάσουμε στην εκβολή του Ευρώτα οδικώς, γυρνάμε πίσω στον επαρχιακό δρόμο, διασχίζουμε την Σκάλα (αγροτικός οικισμός χωρίς τουριστικό ενδιαφέρον) και μετά τα τελευταία σπίτια του οικισμού στρίβουμε δεξιά σε χωματόδρομο πριν την γέφυρα. Ευθεία πάνω στο ανάχωμα του ευθυγραμμισμένου ποταμού φθάνουμε στην εκβολή (6 κλμ. χωματόδρομο από την γέφυρα της Σκάλας). Μην περιμένετε έναν θαματικό υγροτοπικό παράδεισο...είναι περισσότερο κάμπος με πορτοκαλεώνες, αποξηραμένες λιμνοθάλασσες, και καταπατημένες αμμοθίνες...Έχει όμως τεράστιο οικολογικό εν-

διαφέρον όλη η περιοχή- ιδίως την άνοιξη όταν πλημμυρίζουν μεγάλες εκτάσεις υγρών λιβαδιών και λιμνοθαλάσσιων αλίπεδων μόλις ανατολικά της εκβολής (περιοχή Βιβάρι κοντά στο Έλος). Στην περιοχή τότε μπορείτε να δεις πολλά πολύ σπάνια είδη μεταναστευτικών πουλιών όπως βαλτόπαπες, χαλκόκοτες και σμήνη μεταναστευτικών ερωδιών. Συνολικά 244 είδη πουλιών έχουν καταγραφεί. Προφανώς η περιοχή έχει περισσότερη ζωντάνια τον χειμώνα και την άνοιξη όταν έχει νερό! Νωρίς το καλοκαίρι στην παραλία φωλιάζουν και θαλάσσιες χελώνες. Αυτό που μένει έντονα στην μνήμη βέβαια με μια καλοκαιρινή επίσκεψη στο Δέλτα είναι η σοβαρή αποτυχία της προστασίας των υγροτόπων της Ελλάδας- ιδιαίτερα των μικρών και όχι τόσο διάσημων. As ενώσουμε τις δυνάμεις μας με τους ντόπιους περιβαλλοντιστές, τους ορνιθολόγους και χελωνάδες που προσπαθούν να σώσουν ότι έχει απομείνει.

Το ναυάγιο στην παραλία Βαλτάκι. Πίσω από τις θίνες υπάρχει ένας αξιόλογος μικρός υγρότοπος.

